

**Tradycje zdobnicze w budownictwie drewnianym
w okolicach Zawad i Solecznik**

Medinės statybos dekoravimo tradicijos Zavadų ir Šalčininkų apylinkesė

**Tradycje zdobnicze
w budownictwie drewnianym
w okolicach Zawad i Solecznik**

**Medinės statybos
dekoravimo tradicijos
Zavadų ir Šalčininkų apylinkesė**

Opracowano w ramach projektu LT-PL/053

Dolinami rzek – bezzdrożami kultury

współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego
w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Litwa-Polska 2007-2013

Parengta vykdan projektą LT-PL/053

Upių slėniais – kultūrų klystkeliais

dalinai finansuojamą Europos regioninės veiklos fondo vykdanį Tarptautinę
bendrąbarbiavimo programą Lietuva-Lenkija 2007-2013

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Tłumaczyła / Vertė:

Aldona Wojciechowska

Redakcja, teksty i wybór zdjęć /

Redaktorius, teksto ir nuotraukas atrinko:

Wojciech Kowalczyk (WK)

Projekt okładki / Viršelio projektas:

Krystyna Krakówka

Fotografia na okładce / Viršelio nuotrauka:

Leon Šalkovskis

Kompozycja i skład / Tekstą rinko:

Agencja Wydawnicza-Edytorska EkoPress

Andrzej A. Poskrobko • 601 311 838

Druk i oprawa / Spausdinimas ir apipavidalinimas:

Drukarnia DRUK-PAR s.c.

Fotografie / Nuotraukos:

Patrycja Dąbrowska, Patryk Janecki, Patrycja Kozłowska,
Agnieszka Kulesza, Magdalena Kulesza, Tomáš Masian,
Romuald Miliuškevič, Tomáš Monkevič, Marcin Pogorzelski,
Andžej Sakson, Edvin Smolevskij, Eva Sobolevskaja, Konrad
Wasilewski, Edgar Vasilevskis, Bernardetta Wądotowska,
Joanna Wądotowska, Stanislav Voicechovič, Enrika Voitonis,
Łukasz Zajkowski, Paulina Zajkowska, Patrycja Zajkowska

Opieka fotograficzna / Fotografinė priežiūra:

Anna Sierko-Szymańska (AS-Sz) – Zawady / Zavada

Leon Šalkovskis (LSz) – Wilno / Vilnius

Opiekunowie szkolni / Mokyklos globėjai:

Agnieszka Tatczyk – Zawady / Zavada

Lilija Kutyš, Violeta Juchnevič – Soleczniki / Šalčininkų

Koordinator / Koordinatorius:

Wojciech Kowalczyk

Koordinator projektu LT-PL/053 / Projekto koordinatorius:

Piotr Znaniecki

Wydawca / Leidėjas:

Urząd Gminy Zawady

www.zawady.pl

Agencja Wydawnicza EkoPress

www.ekopress.pl

ISBN 978-83-62069-11-8

**Tradycje zdobnicze
w budownictwie drewnianym
w okolicach Zawad i Solecznik**

**Medinės statybos
dekoravimo tradicijos
Zavadų ir Šalčininkų apylinkesė**

Zawady–Soleczniki 2010

Zavadai–Šalčininkai 2010

Wprowadzenie

Oddajemy w Państwa ręce publikację będącą podsumowaniem projektu „Tradycje zdobnicze w budownictwie ludowym Narwi, Biebrzy i Solczy – poszukiwanie wspólnych korzeni” realizowanego przez uczniów szkół gimnazjalnych działających w gminie Zawady i rejonie Solecznik na Litwie.

„Obce rzeczy wiedzieć dobrze jest – swoje, obowiązek” – takiej treści motto zamieścił Zygmunt Glioger na początku swojej monumentalnej encyklopedycznej pracy „Budownictwo drzewne i wyroby z drewna w dawnej Polsce”, wydanej w latach 1907-1909. Ten wybitny etnograf, żyjący w latach 1845-1910, mieszkał i pracował w Jeżewie, miej-

Įvadas

Atiduodame į jūsų rankas projekto „Ieškome bendrų šaknų – Narvės, Biežos ir Šalčios liaudies architektūros puošybiniai elementai” leidinį. Tai Zavadų valsčiaus ir Šalčininkų rajono mokinių, vykdyusių anksčiau minėtą projektą, kūrybinio darbo vaisius.

„Svetimais reikalais domėtis yra pagirtina, savais – privaloma” – tokią mintį pateikė Zigmantas Gliogeris savo monumentalioje enciklopedijoje „Medinė statyba ir medžio dirbiniai Lenkijoje seniau”, kuri buvo leidžiama 1907-1909 metais. Iškilusis etnografas, kuris gyveno 1845-1910 m., dirbo ir kūrė Ježovo vietovėje, nutolusioje nuo Zavadų tik

scowości oddalanej o 8 km od Zawad. We wstępie do książki wspomina: *Jeszcze za czasów moich szkolnych, mając pociąg do otówka, zacząłem odrysowywać w rodzinnej okolicy Podlasia tykocińskie stare dworki, lamusy, serniki, dzwonnice, krzyże itp. Oczywiście nie robiłem tego wówczas dla celów naukowych i wydawniczych. Źródłem tego zainteresowania, jak sadzę, było gorące uczucie świątłych moich rodziców dla wszystkiego, co tylko było pamiątką przeszłości, co było żywym świadkiem (...) życia pokoleń, które spoczęły już w grobie.* Zawady i sąsiednie wsie w młodzieńczych latach odwiedzał często, utrwalając w rysunku przykłady zdobnictwa, m.in. drzwi miejscowego XVIII-wiecznego, już nieistniejącego dworu. Od 1885 roku odbywał liczne naukowe wędrówki etnograficzne i archeologiczne po ziemiach polskich oraz litewskich.

Pamięć o młodzieńczych zainteresowaniach i dorobku Zygmunta Glogera stała się inspiracją do powstania projektu. Uczniowie mieli za zadanie sporządzenie dokumentacji najstarszych i najciekawszych obiektów architektury drewnianej zachowanych w swojej okolicy oraz zdobiących je detali stolarskich, ciesielskich i kowalskich. Blok rysunkowy i otówek, którymi posługiwał się przed blisko stu laty Zygmunt Gloger, zastąpiły cyfrowe aparaty fotograficzne. Uczestnicy projektu podejmowali też próby zebrania informacji o czasie powstania obiektów oraz ich budowniczych. Dziesięciolecia, jakie upłynęły od momentu ich budowy zatarty w pamięci większość nazwisk wykonawców i pierwotnych właścicieli. Wiele z nich wybudowanych najczęściej w końcu XIX wieku i w pierwszych dziesięcioleciach XX wieku, stoi dzisiaj opuszczona już i zamknięta.

8 km. Knygos įžangoje autorius prisimena *Dar būdamas mokyklos suole pajutau potraukį piešti. Tada pradėjau piešti savo gimtųjų Palenkės apylinkių vaizdus. Taip atsirado Tikocino senųjų dvarelių, kamarų, sūrinių, varpinių, kryžių ir kitų objektų piešiniai. Piešdamas negalvojau nei apie leidybą, nei apie mokslinius tikslus. Manau, kad mano susidomėjimus pažadino mano šviesūs tėvai, kurie domėjosi viskuo, kas buvo susiję su praeitimi, kas liudijo Anapilin išėjusių praeities kartų gyvą istoriją, jų gyvenimą.* Zavadus ir kaimynines vietoves būsimas mokslininkas dažnai aplankydavo su pieštuku ir teptuku rankose. Taip buvo įamžinta daugybė puošybos elementų.

Jaunojo Zigmanto Gliogero nuveiktų darbų gyvas atminimas tiesiogiai inspiravo projekto kūrėjus. Mokiniams pateikta pagrindinė užduotis – sudaryti esančių regione seniausių ir įdomiausių medinių pastatų ir jų puošybos elementų – staliaus, dailidės, kalvio darbo pavyzdžių – dokumentaciją. Prieš 100 metų Gliogeriš naudojosi pieštuku ir popieriaus lapu. Dabar mokiniams patikėta skaitmeniniai fotoaparatai. Projekto dalyviai ne tik fotografavo, bet ir bandė surinkti informaciją apie objektų pastatymo metus, statybos meistrus. Praslinkę dešimtmečiai nutrynė ne tik daugumos statybininkų pavardes bet ir pirmųjų savininkų pavardes. Dauguma objektų, statytų XIX a pabaigoje ir XX a pradžioje, dabar stovi tušti ir apieisti.

Zavadų valsčiuje ir Šalčininkų rajone per ilgus šimtmečius mediena buvo pagrindinė statybinė medžiaga. Ji naudota iki XX a vidurio. Iš medienos buvo statomi gyvenamieji ir ūkiniai pastatai (tvartai, vištidės, avidės, kluonai, svirnai, rūšiai) bei sakraliniai ir kiti objektai: kalvės, vėjo ir vandens malūnai.

Drewno przez wieki było w gminie Zawady i rejonie Soleczniki podstawowym budulcem wykorzystywanym do potowy XX wieku w budownictwie wiejskim. Używano go powszechnie do wznoszenia budynków mieszkalnych, inwentarskich, w których hodowano zwierzęta domowe – chlewów, kurników, obór, stajni, owczarni i schowkowych – piwnic, stodół i spichrzy rozmieszczonych w obrębie zagrody wiejskiej. Z drewna budowano też obiekty sakralne i przemysłowe – kuźnie, wiatraki, młyny.

Przez stulecia drewniane budynki były nieodłącznym elementem wiejskiego krajobrazu. Były też świadectwem sztuki miejscowych cieśli, stolarzy i kowali; a także upodobań estetycznych ich twórców, jak i mieszkańców wsi, którzy je użytkowali. Utrwalenie zachowanych elementów zdobniczych dawnej architektury drewnianej przodków było zadaniem młodych badaczy z Zawad i Solecznik. Fotografowali oni zarówno budynki drewniane, które swoimi wypracowanymi przez wieki proporcjami bryły urzekają pięknem architektonicznym, jak też ciosane elementy konstrukcyjne zrębów, ich pozostałości, ozdobne zakończenia belek stropowych i wieńczących ściany, czy misterne szalowania szczytów domów.

Urodę wiejskich domów podkreślały liczne detale zdobnicze wykonywane przez lokalnych stolarzy. Należały do nich dekoracyjne naroża ostaniające węgły domów, nad- i podokienniki oraz okiennice zdobiące okna, ozdobnie szalowane drzwi, ganki, okienka szczytowe, wiatrownice zabezpieczające poszycia dachów od strony szczytów i deski podokapowe. Zgromadzony materiał fotograficzny w naturalny sposób ukazuje różnicowanie terytorialne i stylistyczne elementów

śimtmečiais mediniai pastatai įaugo į kaimo kraštovaizdį ir tapo neatskiriama jo dalimi. Jie bylojo ne tik apie vietinių meistrų: dailidžių, stalių, kalvių meistriškumą ir sugebėjimus, bet ir apie jų ir kaimo gyventojų meninį skonį.

Zavadų ir Šalčininkų jaunųjų tyrinėtojų pagrindinė užduotis – įamžinti senosios medinės architektūros puošybos elementus. Jie fotografavo medinius pastatus, kurie stebina ne tik per šimtmečius nugalintomis architektūrinėmis formomis, bet ir jų atskiromis detalėmis: tašytų rąstų sienojais, jų kampų sukirtimo būdais ir užbaigimais, perdangų balkių, sijų, gegnių puošybiniais elementais, ar namo skliauto dekoratyvinėmis lentų apkalomis.

Kaimo gyvenamųjų namų išskirtinį grožį pabrėžia daugybė puošybinų detalių, kurias kažkada sukūrė vietiniai staliai. Tai visų pirma sienos rąstų galų apdaila, dekoratyviniai viršlangiai, polangiai ir langinės, puošiančios langus, dekoratyviai lentelėmis apkaltos durys, stogų skliautų langeliai, vėjalentės ir lėkiai, apsaugojantys stogus ar užlaidų lentos.

Surinkta fotografinė medžiaga aiškiai pabrėžia Zavadų ir Šalčininkų dekoratyvinių architektūros elementų skirtumą.

Pastatų išorinei išvaizdai didelę reikšmę turėjo smulkūs metalo puošybiniai elementai, kuriuos atliko vietiniai kalviai. Tai durų vyriai, rankenos, sklendės ar kalvių darbo vinys, puošiančios gyvenamųjų namų ir ūkinių pastatų duris. Ūkiniuose pastatuose nebuvo įprasti staliaus darbo pagražinimai, todėl kalvių nukalti elementai neretai čia buvo vienintelė puošmena.

dekoracyjnych występujących w okolicach Zawad i Solecznik. Na wygląd zewnętrzny budynków wpływ miały także drobne detale zdobnicze wykonane z żelaza przez miejscowych kowali: pasowe i esowate zawiasy, wykładki zamków zapadkowych, czy kute gwoździe zdobiące szalowane drzwi domów i budynków gospodarczych. W budynkach gospodarczych pozbawionych dekoracji stolarskich stanowiły one często jedyny element zdobniczy.

Większość budynków, które przetrwały do naszych czasów, swoje lata świetności ma już za sobą. Przed laty naturalnie komponujące się z drewnem słomiane strzechy w Zawadach, czy też darte dranice w Solecznikach, zastąpione zostały w latach 70. XX wieku, szarym, obcym dla środowiska eternitem. Najczęściej nieremontowane, stopniowo popadają w ruinę. Wiele z nich, szczególnie w gminie Zawady, zostanie w najbliższych latach rozebrana i zniknie bezpowrotnie z krajobrazu wsi. Pozostaną po nich tylko zdjęcia.

W ramach projektu uczniowie z obu szkół wykonali kilka tysięcy zdjęć. Najlepsze, oddające specyfikę tradycji zdobniczych obu rejonów, znajdziecie Państwo w niniejszej publikacji. Fotografie wykonane przez uczniów zostały przekazane do edukacyjnych zasobów cyfrowych szkół realizujących projekt.

Młodzi uczestnicy warsztatów, mieszkańcy wsi, fotografując budynki rodzinne i sąsiadów odkrywali nie tylko wysokie umiejętności rzemieślnicze miejscowych budowniczych i kowali. Odkrywali też ich piękno, z którym, na co dzień obcując, nie zawsze je dotąd dostrzegali.

Dauguma mūsų laikus pasiekusių pastatų savo amžių jau nugyvenę. Kitados natūraliai derėjęs medis ir šiaudiniai stogai Zavaduose, ar skiedromis dengti pastatai Šalčininkuose XX a. 8-ajame dešimtmetyje buvo pakeisti pilku, svetimu mūsų aplinkai šiferiu. Pastatai, dažniausiai nerenontuojami, griūva. Dauguma jų, ypač Zavadų valsčiuje, artimiausiu metu bus nugriauta ir visiems laikams išnyks iš kaimo kraštovaizdžio. Jų vaizdas greičiausiai ir pasiliks tik nuotraukose.

Vykdydami projektą abiejų mokyklų mokiniai padarė kelis tūkstančius nuotraukų. Atrinktos į šį leidinį geriausios fotografijos vaizduoja abiejų kraštų puošybinę specifiką. Mokinių padarytos nuotraukos atiduotos į projektą vykdančių mokyklų skaitmeninę mokomąją bazę.

Jaunieji stovyklų dalyviai - kaimų gyventojai - fotografuodami savo ir kaimynų pastatus, atrasdavo vietinių amatininkų: statybininkų, kalvių meistriškumą. Atrasdavo kartu ir grožį, kurį kasdien matydami ne visada pastebėdavo.

Wojciech Kowalczuk

Tłumaczyła / Vertė:
Aldona Wojciechowska

fotografie / nuotraukos:

Zagroda drobnoszlachecka, Sikory-Wojciechowieża /
Smulkaus bajoro sodyba, Sikory-Wojciechowiet (fot. WK)

Widok fragmentu wsi w okolicy Dieveniškės /
Kaimo vaizdo fragmentas, Dieveniškių apylinkės (fot. WK)

Jovita Ašakevič
Viktorija Bobina
Viktorija Jasevič
Wiktorija Kartanovič
Tomaš Masian
Romuald Miliuškevič
Tomaš Monkevič
Rafal Pieško
Wikrorija Rympa
Andžej Sakson
Edvin Smolevskij
Eva Sobolevskaja
Juzef Stančik
Daniel Šuškevič
Edgar Vasilevskis
Stanislav Voitechovič
Karolina Vilbikaitė
Evelina Voišnis
Enrika Voitonis
Andžej Voitechovič

Gimnazjum im. Jana Śniadeckiego w Solecznikach (Litwa)

Šalčininkų Jano Sniadeckio gimnazija (Lietuva)

foto. LSz

Opiekunowie grupy i trenerzy:

Lilija Kutyš, Violeta Juchnevič, Leon Szatkowski
(współpraca fotograficzna)

Grupių vadovai ir treneriai:

Lilija Kutyš, Violeta Juchnevič, Leon Szatkowski
(fotografijos srities bendradarbis)

Zespół Szkół w Zawadach (Polska)

Zavadų mokyklų kompleksas (Lenkija)

foto. AS-Sz

Opiekun grupy / Grupės vadovė:
Agnieszka Totczyk

Trener / Trenerė:
Anna Sierko-Szymańska

Krzysztof Bruszewski
Aleksandra Czarnowska
Patrycja Dąbrowska
Klaudia Fiszer
Wioleta Górską
Patrik Janecki
Patrycja Kozłowska
Agnieszka Kulesza
Magdalena Kulesza
Anna Milewska
Marcin Pogorzelski
Martyna Szymańska
Konrad Wasilewski
Bernardetta Wądotowska
Dawid Wądotowski
Joanna Wądotowska
Justyna Zajkowska
Kamil Zajkowski
Łukasz Zajkowski
Marzena Zajkowska
Patrycja Zajkowska
Paulina Zajkowska

2

fot. Agnieszka Kulesza

1. Dom szerokofrontowy z dachem naczótkowym / Namas su įėjimu šoniniame fasade, dengtas valminių stogu, Targonie Wielkie
2. Dom szerokofrontowy / Namas su įėjimu šoniniame fasade, Cibory-Witki

4

fort. Łukasz Zajkowski

3. Dom szerokofrontowy / Namas su įėjimu šoniniame fasade, Nowe Chlebiotki
4. Dom szerokofrontowy / Namas su įėjimu šoniniame fasade, Targonie-Wity

6

fot. Edgar Vasilevskis

5. Fragment zabudowy mieszkalnej wsi / Kaimo vaizdo fragmentas, Poškony
6. Dom wydłużony z pomieszczeniami gospodarczymi / Prailgintas namas su ūkiniu priestatu, Poškony

8

fol. Romuald Miliuškevič

7. Dom wolnostojący / Pavienis namas, Stakai
8. Dom połączony z pomieszczeniami gospodarczymi / Namas sujungtas su ūkiniais pastatais, Poškonys

10

fol. Konrad Wasilewski

- 9. Chlew / Tvertas, Nowe Chlebotki
- 10. Stodoła / Kluonas, Łaś-Toczytowo

12

fot. Łukasz Zajkowski

11. Spichrz wąskofrontowy z podcieniem / Galinis svirnas su priesvirniu, Cibory-Chrzczone
12. Spichrz szerokofrontowy z podcieniem / Šoninis svirnas su priesvirniu, Targonie Wielkie

14

fort. Romuald Miliuškevič

- 13. Stodoty wąskofrontowe / Kluonai su galiniu įėjimu, Poškony
- 14. Widok zagrody / Sodybos vaizdas, Poškony

fot. Romuald Miliuškevič

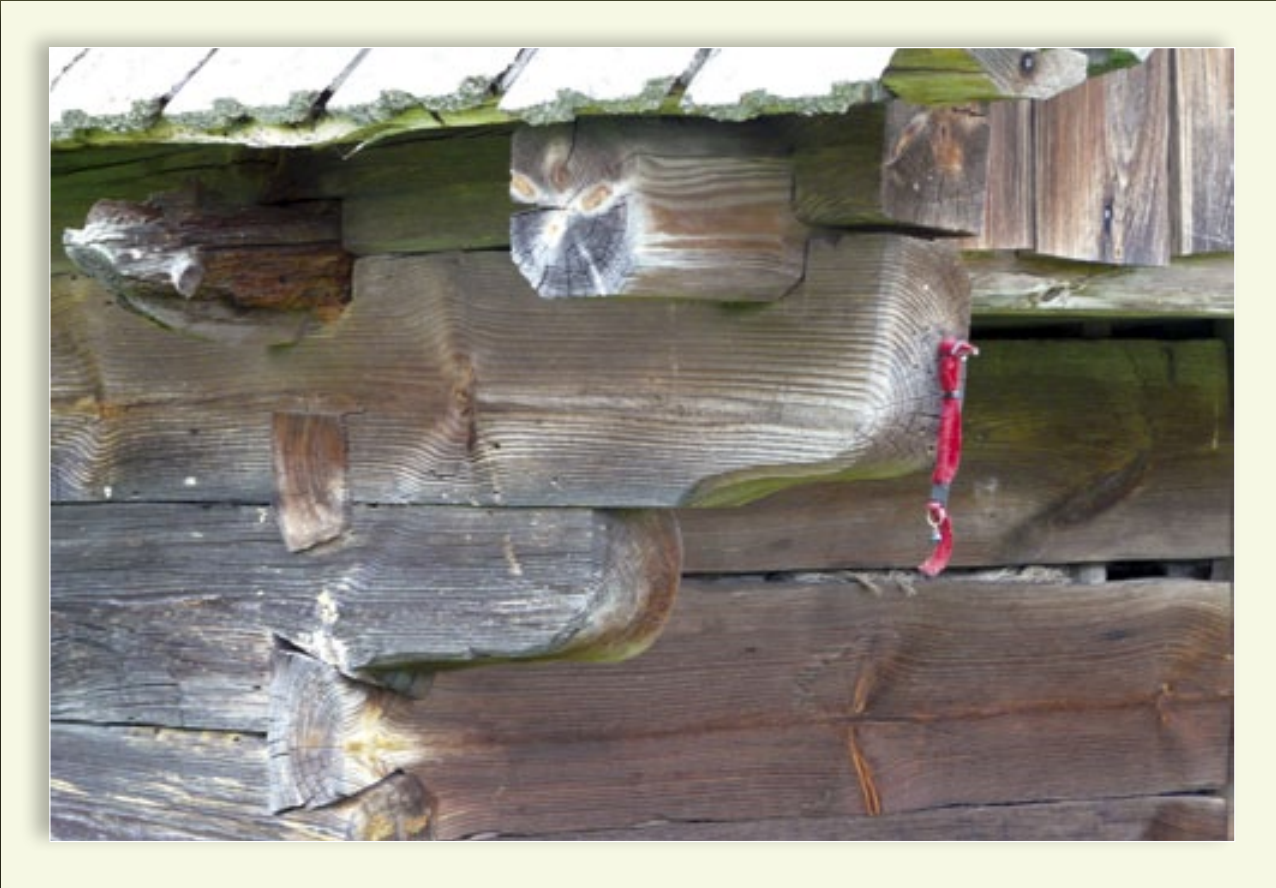

16

fort. Tomaš Monkevič

15. Spichrz wąskofrontowy z podcieniem / Svirnas su galiniu įėjimu ir priesvirniu, Poškonys
16. Pivnica / Rūsųs, Kaniūkai

18

fot. Konrad Wasilewski

17. Fragment zwieńczenia zrębu / Rastų konstrukcijos užbaigimo fragmentas, Nowe Krzewo
18. Profilowane zakończenia belek podcienia spichrza / Svirno užlaidos profiliuotas balkių užbaigimas, Cibory-Chrzczony

19.
Zakończenia krokwi
ozdobnie profilowane
przez cieślę / Dailidės rankų
darbo profiliuoti gegnių
užbaigimai, Nowe Krzewo

20.
Fragment konstrukcji
podcienia spichrza /
Svirno sienos užlaidos
konstrukcijos fragmentas,
Cibory-Gateckie

22

fol. Andżej Sakson

21. Fragment zwieńczenia zrębu / Rastų konstrukcijos užbaigimo fragmentas, Poškonys
22. Fragment konstrukcji podcienia spichrza / Svirno sienos užlaidos konstrukcijos fragmentas, Poškonys

fol. Eva Sobolevskaja, Stanislav Voitechovič

24

fot. Eva Sobolevskaja, Stanislav Voicechovič

- 23. Fragment zwieńczenia zrębu / Rastų konstrukcijos užbaigimo fragmentas, Gerviškės
- 24. Fragment ciesielskiej konstrukcji ganku / Dailidės darbo prieangio konstrukcijos fragmentas, Raščiūnai

25

fot. Edvin Smolevskij

26

fot. Andžej Sakson

25.
Fragment spichrza /
Svirno fragmentas, Rimašiai

26.
Podcień budynku gospo-
darczego / Ūkinio pastato
stogo užlaida, Jurgelionys

27.
Konstrukcja slegowa dachu
spichrza / Svirno stogas su
sijiniu skliautu, Rimašiai

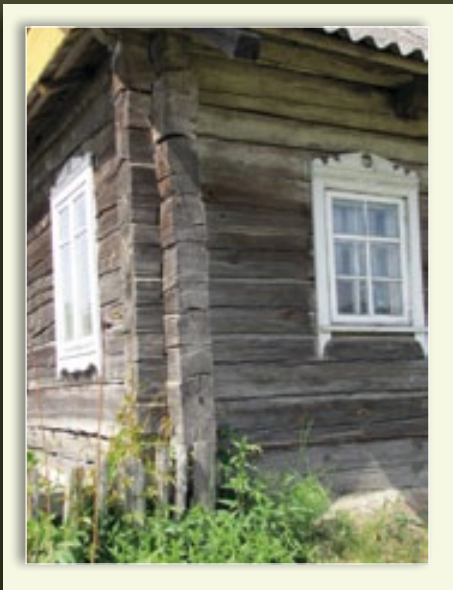

29

fot. Edgar Vasilevskis

28. Fragment podcienia spichrza / Priesvirnio fragmentas, Rimašiai

29. Wierzeje do stodoty / Dvivėrės kluono durys, Rimašiai

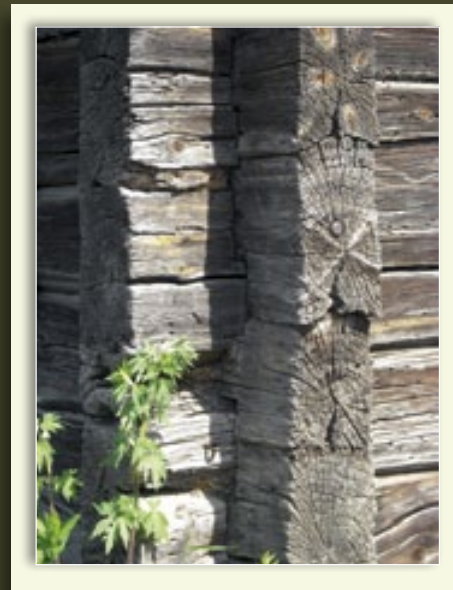
30

fot. Edvin Smolevskij

31

fot. Edgar Vasilevskis

32

fot. Edgar Vasilevskis

30-33.
Konstrukcja zrębowa
z węgiem na obłap
i ostatkami /
Sienų konstrukcija
su nelygiomis dvipusių
išpjovų kertėmis,
Poškonys

34

fot. Bernadetta Wądotowska

35

fot. Magdalena Kulesza

36

fot. Konrad Wasilewski

34.
Konstrukcja zrębowa węgła
„na rybi ogon” domu /
Sienų konstrukcija su
trapeicine išpjova kertėse,
Konopki-Klimki

35.
Fragment ozdobnego
węgła domu / Namo kertės
apdailos fragmentas,
Nowe Krzewo

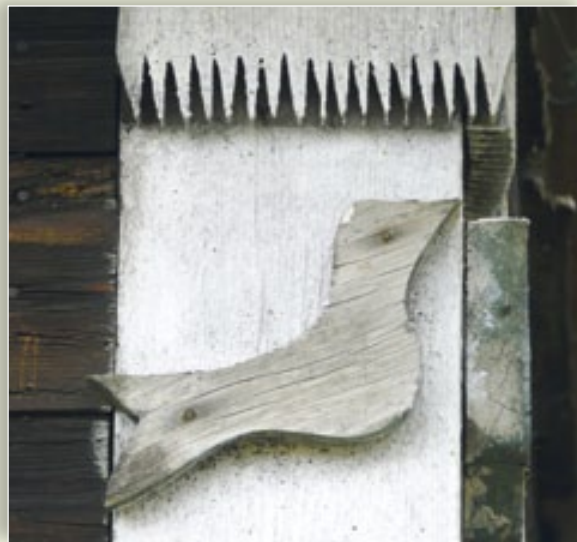
36.
Fragment ozdobnego
węgła domu / Namo kertės
apdailos fragmentas,
Konopki-Klimki

38

fol. Paulina Zajkowska

39

fol. Konrad Wasilewski

37.
Ozdobne podpory deski okapowej szczytu i fragment węgła /
Dekoratyvinės skliauto atramos ir kertės fragmentas,
Targonie Wielkie

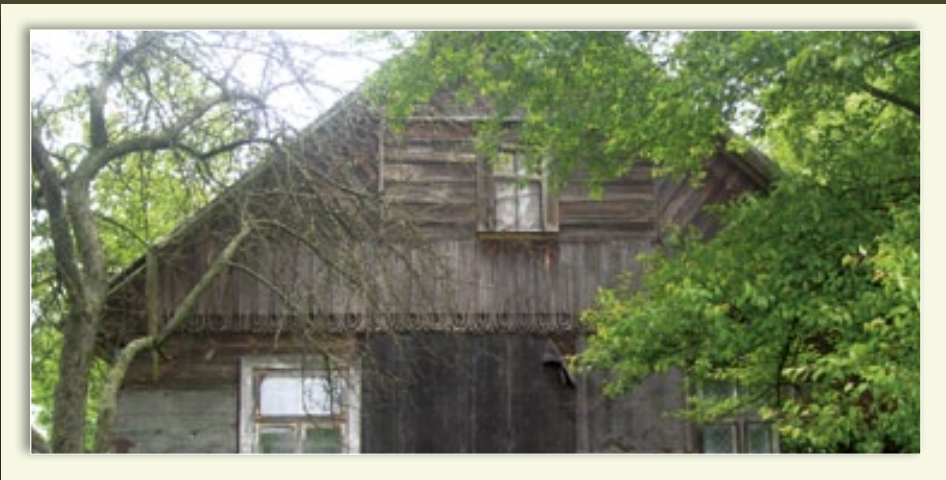
38.
Fragment ozdobnego węgła domu / Namo kertės
apdailos fragmentas, Cibory-Witki

39.
Fragment ozdobnego węgła domu / Namo kertės
apdailos fragmentas, Konopki-Klimki

41 fot. Konrad Wasilewski

42 fot. Marcin Pogorzelski

40.
Ozdobnie szalowany szczyt domu /
Namo skliauto lentelių dekoras,
Targonie Wielkie

41.
Ozdobnie szalowany szczyt domu /
Namo skliauto lentelių dekoras,
Targonie Wielkie

42.
Ozdobnie szalowany szczyt domu /
Namo skliauto lentelių dekoras,
Nowe Krzewo

43

fot. Konrad Wasilewski

44

fot. Magdalena Kulesza

43. fot. Konrad Wasilewski

43.
Zakończenie wiatrownicy domu /
Namo vėjalentės užbaigimas,
Konopki-Pokrzywnica

44.
Ozdobne zakończenie szczytu domu /
Namo skliauto dekoratyvinis užbaigimas,
Nowe Krzewo

45.
Ozdoba wieńcząca szczyt dachu /
Namo skliauto dekoratyvinis užbaigimas,
Nowe Krzewo

45

46.
Ozdobny szczyt domu /
Dekoratyvinis namo skliautas,
Šalčininkai

47.
Ozdobny szczyt domu /
Dekoratyvinis namo skliautas,
Gerviškės

49

fot. Andżej Sakson

48. Ozdobny szczyt domu / Dekoratyvinis namo skliautas, Lastaučikai

49. Ozdobny szczyt domu / Dekoratyvinis namo skliautas, Stakai

50

foto. Romuald Miliuškevič

51

foto. Edvin Smolevskij

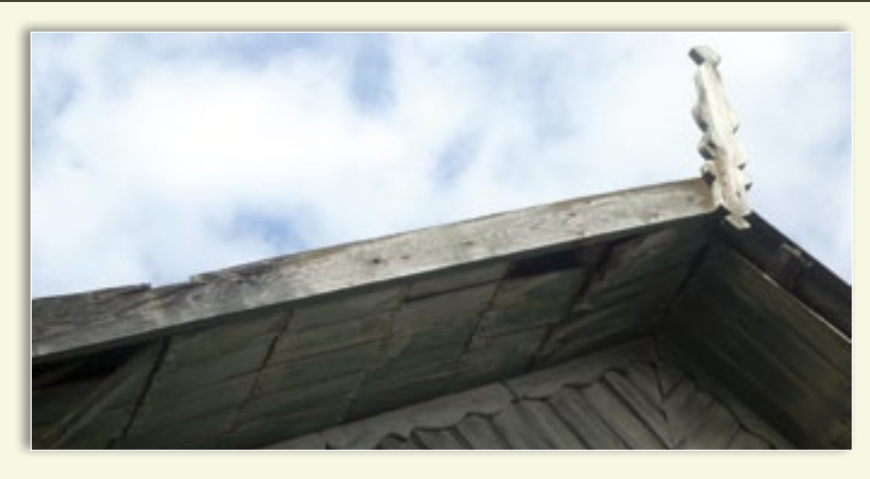

52

foto. Eva Sobolevskaja

53 fot. Edvin Smolevskij

54 fot. Enrika Voitonis

50.
Ozdobny detal szczytu domu /
Namo skliauto dekoratyvinis užbaigimas,
Šalčininkai

51.
Ozdobnie szalowany szczyt domu /
Dekoratyvinis namo skliauto apkalimas,
Gerviškės

52.
Ozdobnie szalowany szczyt domu /
Dekoratyvinis namo skliauto apkalimas,
Stakai

53.
Deska okapowa szczytu domu /
Namo skliauto karnizas, Raščiunai

54.
Ozdoba wieńcząca szczyt dachu /
Namo skliauto dekoratyvinis užbaigimas,
Šalčininkai

55.
Okienko w szczycie domu /
Namo skliauto langelis,
Rimašiai

56.
Okienko w szczycie domu /
Namo skliauto langelis,
Šalčininkai

57.
Okienko w szczycie domu /
Namo skliauto langelis,
Gerviškės

58

fot. Romuald Miliuškevič

59

fot. Romuald Miliuškevič

60

fol. Romuald Miliuškevič

58.
Okienko w szczycie domu /
Namo skliauto langelis, Raščičiūnai

59.
Okienko w szczycie domu /
Namo skliauto langelis, Raščičiūnai

60. Okienko w szczycie domu /
Namo skliauto langelis, Stakai

61

fot. Agnieszka Kulesza

62

fot. Konrad Wasilewski

63

fot. Łukasz Zajkowski

61.
Okienko w szczycie domu /
Namo skliauto langelis, Cibory-Witki

62.
Okienko w szczycie domu /
Namo skliauto langelis, Nowe Chlebiotki

63.
Okienko w szczycie domu /
Namo skliauto langelis, Nowe Krzewo

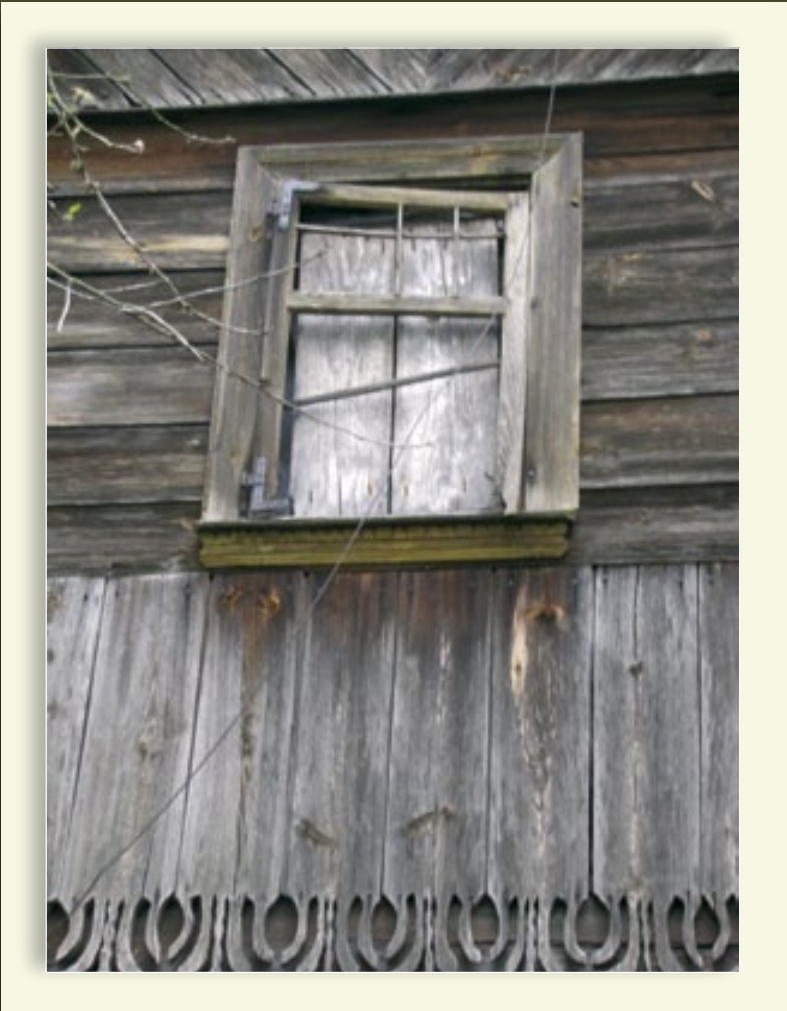
64

fot. Konrad Wasilewski

65

fot. Łukasz Zajkowski

64.
Okienko szczytowe / Skliauto langelis,
Konopki-Klimki

65.
Okienko szczytowe / Skliauto langelis,
Nowe Krzewo

66.
Okienko szczytowe / Skliauto langelis,
Nowe Krzewo

68

fot. Łukasz Zajkowski

67.
Okienko szczytowe / Skliauto
langelis, Łaś-Toczytowo

68.
Okienko szczytowe / Skliauto
langelis, Cibory-Marki

69

fot. Konrad Wasilewski

70

fot. Magdalena Kulesza

71

fot. Konrad Wasilewski

69.
Okno ozdobione listwami
nad- i podokiennymi /
Langas papuoštas
dekoratyvinėmis viršlangių
ir palangių lentoms,
Konopki-Klimki

70.
Okno ozdobione
listwą podokienną /
Langas papuoštas
dekoratyvinėmis viršlangių
ir palangių lentoms,
Nowe Krzewo

71.
Okno ozdobione
listwą podokienną /
Langas papuoštas
dekoratyvine palangės lenta,
Targonie Wielkie

fol. Patryk Janecki

73

fot. Magdalena Kulesza

72. Okna z ozdobnymi listwami podokiennymi / Langas su dekoratyvinėmis palangio lentomis, Targonie Wielkie
73. Okno ozdobione listwą podokienną i okiennicami / Langas papuoštas palangio lenta ir langinėmis, Cibory-Witki

74

foto. Edvin Smolevskij

75

foto. Andžej Sakson

76

foto. Edvin Smolevskij

74.
Okno z ozdobną listwą nadokienną /
Langas su dekoratyvine viršlangio lenta, Raščiūnai

75.
Okno z ozdobnymi listwami nad- i podokiennymi /
Langas su dekoratyvinėmis viršlangių ir palangių
lentomis, Raščiūnai

76.
Okno z ozdobnymi listwami nad- i podokiennymi /
Langas su dekoratyvinėmis viršlangių ir palangių
lentomis, Gerviškės

77.
Okno z ozdobnymi listwami / Langas su
dekoratyvinėmis viršlangių ir palangių
lentomis, Rimašiai

foto. Edvīns Smolevskij

78.
Okno z ozdobnami listwami nad- i podokiennymi /
Langas su dekoratyvinėmis viršlangių ir palangių
lentomis, Gerviškės

79.
Okno z ozdobami podokiennymi / Langas su
dekoratyvinėmis palangio lentomis, Raščiūnai

80.
Okno z ozdobnami listwami nad- i podokiennymi /
Langas su dekoratyvinėmis viršlangių ir palangių
lentomis, Jurgelionys

81

foto. Edvin Smolevskij

82

foto. Edvin Smolevskij

81.
Okno z ozdobnymi listwami nad- i podokiennymi /
Langas su dekoratyvinėmis viršlangių ir palangių
lentomis, Stakai

82.
Okno z ozdobną listwą nadokienną /
Langas su dekoratyvine viršlangio lenta, Raščiuškai

83.
Okno z ozdobnymi listwami nad- i podokiennymi /
Langas su dekoratyvinėmis viršlangių ir palangių
lentomis, Poškonyś

84

fol. Enrika Voitonis

85

fol. Tomaš Monkevič

86

fol. Tomaš Monkevič

- 84. Ganek / Priangis, Raščičūnai
- 85. Ganek / Priangis, Stakai
- 86. Ganek / Priangis, Jurgelionys

87

fot. Andžej Sakson

88

fot. Eva Sobolevskaia

89

fol. Eva Sobolevskaja

90

fol. Edgar Vasilevskis

87. Ganek / Priangis, Jurgelionys

88. Ganek / Priangis, Stakai

89. Ganek / Priangis, Poškonys

90. Ganek / Priangis, Gerviškės

92

fot. Edgar Vasilevskis

93

fot. Andžej Sakson

91. Domy z gankami / Namai su prieangiais, Rimašiai
92. Ganek / Prieangis, Pačiabatai
93. Ganek / Prieangis, Stakai

95

fot. Magdalena Kulesza

96

fot. Paulina Zajkowska

97

fot. Paulina Zajkowska

94. Ganek / Prieangis, Konopki-Klimki

95-97. Ganek / Prieangis, Cibory-Marki

98. Drzwi szalowane okute kowalskimi gwoździami / Dwiejū sluoksnjū durys apkaltos kalvio darbo vinimis, Cibory-Kotaczki
99. Drzwi szalowane / Dwiejū sluoksnjū apkaltos durys, Targonie Wielkie
100. Drzwi w dworku szlacheckim / Bajoro dvareljo durys, Cibory-Witki

101

fot. Tomaš Monkevič

102

fot. Łukasz Zajkowski

- 101. Drzwi szalowane / Dwiejū sluoksnjū apkaltos durys, Rimašiai
- 102. Drzwi szalowane / Dwiejū sluoksnjū apkaltos durys, Targonie Wity
- 103. Drzwi filongowe / Filinginės durys, Łaś-Toczytowo

104

fot. Tomaš Masian

105

fot. Edvin Smolevskij

106

fot. Andżej Sakson

- 104. Drzwi szalowane / Dwiejū sluoksnjū apkaltos durys, Rimašiai
- 105. Drzwi szalowane / Dwiejū sluoksnjū apkaltos durys, Poškony
- 106. Drzwi szalowane / Dwiejū sluoksnjū apkaltos durys, Gerviškės

fol. Patrycja Kozłowska

108

fol. Patrycja Dąbrowska

109

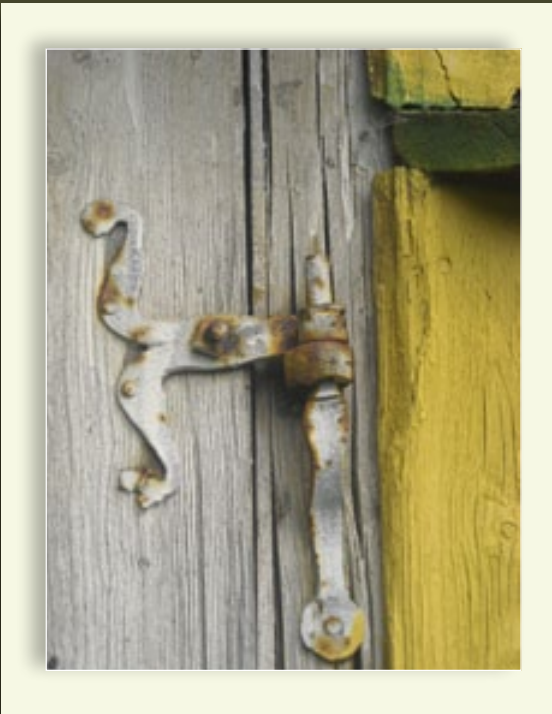
fol. Patrycja Zajkowska

107. Wykładka zamka / Apyraktė, Targonie Wielkie

108. Kowalska klamka z wykładką zamka zapadkowego / Kalvio darbo rankena su sklende, Cibory-Kończki

109. Kowalska klamka z wykładką zamka zapadkowego / Kalvio darbo rankena su sklende, Targonie Wielkie

111

fort. Edgar Vasilevskis

112

fort. Edvin Smolevskij

110. Któdka cylindryczna kowalskiej roboty / Kalvio darbo cilindrinės formos spyna, Poškony

111. Kowalski zawias esowy/ Kalvio darbo vyris, Pačiabatai

112. Elementy kowalskie zamka / Kalvio darbo spynos elementai, Rimašiai

fol. Konrad Wasilewski

114

fot. Konrad Wasilewski

113.
Drewniany kościół pod wezwaniem
Narodzenia NMP z dzwonnica, XVIII w. /
Švenčiausiosios Mergelės Marijos gimimo
medinė bažnyčia su varpine, XVIII a.,
Cibory-Kotaczki

114.
Przydrożny krzyż kowalskiej roboty /
Kalvio darbo pakelės kryžius,
Targonie Wielkie

116

fot. Andžej Sakson

117

fot. Tomáš Masian

115. Kościół drewniany pod wezwaniem NMP Różańcowej, XVIII w. / Rožinio Švenčiausiosios Mergelės Marijos medinė bažnyčia, XVIII a., Dieveniškės

116. Przydrożny krzyż ciesielskiej roboty / Dailidės darbo pakelės kryžius, Gudeliai

117. Przydrożny krzyż ciesielskiej roboty / Dailidės darbo pakelės kryžius, Poškony

Słownik użytych terminów architektonicznych

Architektūros terminų žodynis

Budynek szerokofrontowy – wejście rozmieszczone w ścianie dłuższej, równoległej do grzbietu dachu.

Pastatas su šoniniu įėjimu – įėjimas ilgesnėje namo sienoje lygiagrečioje su namo kraigu.

Budynek wąskofrontowy – wejście w ścianie szczytowej.

Pastatas su galiniu įėjimu – įėjimas galinėje trumpesnėje namo sienoje.

Dranica – tūpana deska używana do pokrywania dachów.

Malksnos – skaldytos lentelės naudojamos stogams dengti.

Dach slegowy – odmiana dachu dwuspadowego, składająca się z poziomych belek (sleg) rozmieszczonych równoległe do grzbietu dachu i związanych konstrukcyjnie ze ścianą szczytową.

Sijinis skliautas – dvišlaičio stogo rūšis, kai stogo konstrukcija tvirtinama tiesiogiai ant skliauto rąstų, be gegnių.

Dach naczółkowy – dach dwuspadowy z trójkątnymi połaciami na ścianach szczytowych.

Valminis stogas – dvišlaitis stogas su trikampiiais, užėinančiais ant skliautų.

Projekt „Dolinami rzek – bezdrożami kultury” składa się z cyklu wydarzeń kulturalnych łączących tradycję polską i litewską z formami współczesnymi i jest realizowany przez Gminę Zawady (woj. podlaskie) w partnerstwie z Gimnazjum im. Jana Śniadeckiego w Solecznikach na Litwie.

Gmina Zawady leży w sąsiedztwie Narwiańskiego i Biebrzańskiego Parku Narodowego – najlepiej zachowanego i największego obszaru bagiennego Europy. Jest to zarazem teren dawnej, historycznej granicy Wielkiego Księstwa Litewskiego i Polski, obszar przenikania kultur, języków i wpływów. Z biegiem lat granica oddaliła się, związki i pamięć zatarty. Dlatego też dzisiaj przypominamy o bliskich związkach łączących kulturę obydwu narodów, widocznych m.in. w tradycjach kulinarnych i architekturze.

W ramach projektu chcemy zainteresować mieszkańców po obu stronach granicy zabytkami kultury materialnej, które znajdują się w najbliższym otoczeniu. Architektura drewniana wsi stosunkowo dobrze zachowała się jeszcze na terenach wiejskich okolic Zawad i Solecznik. Niestety stare drewniane domy giną z roku na rok, są rozbiegane, często na opał. Jest to ostatni moment, aby pokazać młodemu pokoleniu sztukę dawnych mistrzów–stolarzy w ich naturalnym otoczeniu, bo wkrótce będzie można ją oglądać już tylko w skansenach i muzeach.

Prezentowane przykłady piękna tradycyjnego zdobnictwa może skłonią właścicieli starych budynków do ich ocalenia, a jednocześnie zainspirują budowniczych nowej architektury do czerpania z tradycji w celu utrzymania harmonijnego krajobrazu naturalnego i kulturowego wsi.

Piotr Znanięcki
koordynator projektu

Projektas „Upių slėniais – kultūrų klystkeliais” jungia visų įvykių ciklą, kurių metu susipina lenkiškos ir lietuviškos tradicijos su šiuolaikiškėmis formomis. Projekto realizatoriai – Zavadų valsčius (Palenkės vaivadija) kartu su Šalčininkų J. Śniadeckio gimnazija Lietuvoje.

Zavadų valsčiaus kaimynystėje yra Narvės ir Biebžos nacionaliniai parkai. Tai didžiausias ir geriausiai išsilaikęs pelkių plotas visoje Europoje. Tai kartu ir Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės riba su Lenkija. Tai teritorija, kurioje persipynę kalbos, kultūros. Laikui bėgant siena atsitraukė, o buvusios kultūros nublanko ir išsitrinė iš atminties. Šiandien primename apie artimus ryšius jungusius dviejų tautų kultūras išlikusias dar kulinarijos tradicijose, architektūroje.

Projekto ribose norime supažindinti gyventojus abiejose sienų pusėse su materialinės kultūros paminklais esančiais artimiausioje aplinkoje. Kaimo medinė architektūra gerai išsilaikė Zavadų ir Šalčininkų apylinkėse. Deja, senieji mediniai pastatai nyksta iš metų į metus. Dažnai jie būna išardomi ir panaudojami malkoms. Tai yra paskutinė galimybė jaunajai kartai parodyti senųjų medžio meistrų stalių darbą jų natūralioje aplinkoje. Netrukus jų kažkada atliktus darbus bus galima apžiūrėti tikrai muziejuose ir buities sodybose.

Tradicinės puošybos pristatomi pavyzdžiai turbūt paskatins senųjų namų savininkus padėti jiems išlikti. Galbūt įkvėps šiuolaikinės architektūros statybininkus naudotis senomis tradicijomis, kad išliktų natūralus ir kultūrinis harmoningas kaimo kraštovaizdis.

Piotr Znanięcki
projekto koordinatorius